

Wyrok z dnia 17 grudnia 1999 r.

II UKN 276/99

Osoby uprawnione do rent inwalidzkich na podstawie ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.) nie nabyły prawa do ich wzrostu z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, w związku z czym nie mogą uzyskać rekompensaty ich utraty z mocy art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrehabilitowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164 ze zm.).

Przewodniczący: SSN Zbigniew Myszka, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 17 grudnia 1999 r. sprawy z wniosku Stanisława Ł. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o nieodpłatne nabycie świadectw rekompensacyjnych, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 stycznia 1999 r. [...]

z m i e n i ł zaskarżony wyrok i oddalił apelację.

U z a s a d n i e n i e

W odwołaniu od decyzji Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 13 października 1997 r. Stanisław Ł. domagał się przyznania prawa do nieodpłatnego nabycia świadectw rekompensacyjnych jako osoba, która utraciła wzrost renty inwalidzkiej za pracę w szczególnych warunkach. Sąd Wojewódzki, wyrokiem z dnia 16 stycznia 1998 r. odwołanie oddalił przyjmując, że wnioskodawca przed dniem 15 listopada 1991 r. nie pobierał świadczenia zwiększonego o wzrost przewidziany w art. 54 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) w związku z § 16 i nast. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pra-

owników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.), zwanego dalej "rozporządzeniem". Sąd stwierdził, że wnioskodawca w takim przypadku nie może nabyć nieodpłatnie świadczeń rekompensacyjnych, przysługujących tylko osobom, które - w rozumieniu art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. o zrekomensowaniu okresowego niepodwyższania płac w sferze budżetowej oraz utraty niektórych wzrostów lub dodatków do emerytur i rent (Dz.U. Nr 30, poz. 164) - wzrost świadczeń utraciły.

Apelację od wyroku Sądu Wojewódzkiego złożył wnioskodawca, zarzucając sprzeczne z prawem pominięcie go wśród osób uprawnionych do nabycia świadczeń rekompensacyjnych i na tej podstawie wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku. Wskazywał, że pracował jako murarz pieców przemysłowych i wieloletnia praca w szczególnych warunkach wywołała chorobę zawodową, z tytułu której pobierał rentę inwalidzką.

Sąd Apelacyjny, wyrokiem z dnia 28 stycznia 1999 r., zmieniając zaskarżony wyrok i poprzedzając go decyzją organu rentowego, przyznał wnioskodawcy prawo do nieodpłatnego nabycia świadczeń rekompensacyjnych. Poczynił ustalenie, że wnioskodawca wykonywał prace wymienione w dziale IX, poz. 10 wykazu A (przekwalifikowane następnie do działu III, poz. 15 i działu I, poz. 15 wykazu B) załącznika Nr 1 do rozporządzenia przez okres 19 lat, a od 15 maja 1981 r., z mocy ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.), zwanej "ustawą wypadkową", uzyskał prawo do renty inwalidzkiej z tytułu choroby zawodowej.

Wobec tych bezspornych faktów Sąd przyjął, że choć wnioskodawca nie miał ustalonego prawa do omawianego wzrostu, co oczywiście wynika z decyzji przyznającej mu rentę, to jednak nabył - w świetle regulacji obowiązujących przed dniem 15 listopada 1991 r. - ekspektatywę świadczeń w wysokości uwzględniającej ich wzrost. Jeżeli zaś po dniu 15 listopada 1991 r. ekspektatywy tej nie może zrealizować, to jest osobą, która świadczenie takie utraciła, objętą hipotezą art. 3 ust. 2 powołanej na wstępie ustawy z dnia 6 marca 1997 r.

Kasacja wniesiona przez Oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w K. została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego - cytowanego przepisu art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. przez stwierdzenie, że przepis ten znajduje zastosowanie także wobec osób, które nie uzyskały prawa do omawianych

wzrostów z mocy tych decyzji, a w konsekwencji przez odmowę przyznania decyzjom rentowym charakteru prawotwórczego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sformułowanie przepisu art. 79 cytowanej na wstępie ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, zwanej "ustawą o z.e.p.", wskazuje, że prawo do świadczeń powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków, jakie ustawa stawia do nabycia tego prawa. Wynika stąd zatem, że prawa i obowiązki ubezpieczonych wywodzą się z norm prawa ubezpieczeń społecznych i powstają *ex lege*. Decyzje organu rentowego ustalają jedynie nabycie prawa do świadczeń, czyli potwierdzają spełnienie warunków, z którymi ustawa wiąże prawo do świadczeń, a więc mają charakter deklaracyjny. Od powstania prawa do świadczeń ustawodawca odróżnia możliwość korzystania z niego, stanowiąc w art. 99 ustawy o z.e.p., że wypłata świadczeń następuje, poczynając od dnia powstania do nich prawa, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu. Oznacza to, że nie samo prawo, ale tylko jego realizacja wymaga wystąpienia z wnioskiem o ustalenie świadczeń i uzyskania deklaracyjnej decyzji właściwego organu, konkretyzującej ich wymiar i otwierającej możliwość ich wypłaty (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 września 1995 r., II URN 34/95, OSNAPUS 1996/6, poz. 88, z dnia 7 czerwca 1995 r., II URN 56/94, OSNAPUS 1995/24, poz.302 i z dnia 10 czerwca 1997 r., II UKN 176/97, OSNAPUS 1998/9, poz. 278).

Należy więc uznać tezę stanowiącą tenor kasacji za błędną, trzeba natomiast w pełni zaaprobować pogląd Sądu Apelacyjnego, że o nabyciu prawa do spornych wzrostów świadczeń można mówić jednakowo w odniesieniu do osób, które uzyskały decyzje organu rentowego obejmujące takie zwiększenie świadczeń i pobierały je, oraz tych, które przed dniem 15 listopada 1991 r. nie wystąpiły o przyznanie prawa do świadczeń i nie uzyskały decyzji uprawniającej do takiego wzrostu, lecz gdyby o nie wystąpiły, zostałyby im przyznane i byłyby - w świetle wówczas obowiązujących przepisów - wypłacane.

Kasacja jest jednak uzasadniona, gdyż wskazany w niej przepis art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 6 marca 1997 r. został przez Sąd drugiej instancji wyłożony błędnie. Przepis ten wprawdzie nie uzależnia nieodpłatnego przyznania świadczeń rekom-

pensacyjnych od uprzedniego pobierania wzrostu świadczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 1999 r., II UKN 27/99), ale, odnosząc się do “osób będących przed dniem 15 listopada 1991 r. emerytami lub rencistami uprawnionymi do wzrostów lub dodatków z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze”, stawia warunek posiadania uprawnienia do wzrostu.

Sąd Apelacyjny pominął, że sporne wzrosty świadczeń przysługiwały z mocy przepisów ustawy o z.e.p., w szczególności jej art.54 ust.1 pkt 4, w związku z przepisami cytowanego na wstępie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., określającymi rodzaje zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz warunki, na podstawie których mógł być przyznany wzrost emerytury lub renty w wysokości 10 lub 15 % podstawy jej wymiaru. Ustawodawca odmiennie w stosunku do świadczeń emerytalno-rentowych przewidzianych przez przepisy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników uregulował wysokość renty wypadkowej, przewidując jako jedyne jej zwiększenie dodatki rodzinne oraz dodatek pielęgnacyjny na zasadach i w wysokości określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (art. 22 ust. 1 ustawy wypadkowej). Osoby, które przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji pobierały rentę na podstawie ustawy wypadkowej, nie mogły nabyć prawa do wzrostu z mocy ustawy o z.e.p., także w jej w ówczesnym brzmieniu, co zresztą znalazło indywidualny wyraz w decyzji organu rentowego z dnia 22 maja 1987 r., odmawiającej wnioskodawcy przyznania wzrostu świadczeń. Mimo wieloletniego zatrudnienia w szczególnych warunkach nie doszło do spełnienia przesłanek nabycia prawa do wzrostu świadczeń, albowiem wzrost świadczenia nie jest samodzielnym przedmiotem prawa, lecz ma charakter akcesoryjny i przysługuje jako element świadczenia głównego. Warunki do jego powstania ziszczają się tylko łącznie z prawem do świadczenia podstawowego.

Zaistniała więc sytuacja, w której osoba żądająca nieodpłatnego przyznania świadczeń rekompensacyjnych nie tylko formalnie nie nabyła, ale w ogóle nie mogła nabyć prawa do świadczeń podwyższonych o wzrost z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Co więcej, sytuacja tych osób, po wejściu w życie art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, kiedy jej przepisy znalazły zastosowanie do świadczeń z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, nie zmieniła się, albowiem równolegle zniesione zostało generalnie prawo do wzrostu świadczeń. Przepisy art. 21 ust. 4

ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w brzmieniu ustalonym przez § 1 pkt 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 maja 1996 r. zmieniającego rozporządzenia w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 63, poz. 292) takich już wzrostów nie przewidują. Nie obowiązuje też podstawa prawna dla tego świadczenia - art. 54 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników, który utracił moc w świetle art. 45 ust. 1 ustawy o rewaloryzacji emerytur i rent, jako sprzeczny z jej postanowieniami.

Nie doszło także do utraty wzrostu świadczeń z dniem 15 listopada 1991 r., skoro w świetle prawa obowiązującego przed tą datą nie istniała możliwość jego nabycia przy rencie z tytułu choroby zawodowej. Reasumując, należy zatem stwierdzić, że osoby uprawnione do rent inwalidzkich z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, które nie mogły uzyskać i nie uzyskały prawa do ich wzrostu z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w związku z czym nie nabywają także prawa do rekompensaty ich utraty na podstawie art. 3 ust. 2 powoływanej wyżej ustawy z dnia 6 marca 1997 r.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 393¹⁵ KPC).

=====